

In Sachsenheim is een orgelharmonium gebouwd.

door Arie Schüller

Orgelbau Lenter GmbH, opgericht in 1999, is gevestigd in Sachsenheim, niet ver van Stuttgart. In eerste instantie hield men zich bezig met onderhoud, reparatie en restauratie van orgels en harmoniums. Dank zij hun prima werk is onder leiding van Gerhard en Markus Lenter het aantal medewerkers inmiddels gestegen tot tien. Inmiddels worden niet alleen grote restauratieprojecten gerealiseerd, ook nieuw gebouwde orgels verlaten de werkplaats. Sinds 2004 beschikt de firma over een tien meter hoge montagehal voor het opstellen van grote instrumenten. Zij voelen zich sterk verbonden met het vroeg romantische klank- en bouwconcept. Maar ook orgels uit andere perioden worden met liefde gebouwd, onderhouden en gerestaureerd.

Het harmonium in combinatie met andere instrumenten

In de loop der tijd zijn er verschillende combinatieoetsinstrumenten gerealiseerd, zoals bijvoorbeeld de combinatie harmonium en piano. In het Walckerorgel van Hoffenheim vinden we een doorslaand tongwerk, een physharmonica, waarop van pp tot ff gespeeld kan worden, om daarmee de orgelklank te verlevendigen. Ook schuwt de firma Lenter het experiment niet en staat ze open voor nieuwe

ontwikkelingen. Onlangs werd daaruit een fascinerend instrument geboren: Het orgelharmonium is een combinatie van een drukwindharmonium en een pijporgel.

De opbouw

Vanaf het onderklavier wordt het harmonium bespeeld. Hiervoor zijn de restanten van een vroeg drukwindharmonium gebruikt. Het is in 1857 gebouwd door Francesco Bruni in Parijs.

Het heeft de volgende registers: Forte Bass - Sordine 8'- Basson 8'- Clairon 4'- Bordun 16'- Cor Anglais 8'- Expression - Flûte 8'- Clarinett 16'- Fife 4'- Hautbois 8'- Harpe Éolienne 16' (enkelvoudig) - Voix Celeste 16' (met Clarinett) - Tremblant (uit Clarinett) - Forte Diskant - Grand Jeu (als hakhevel tussen de pedalen).

Het bovenklavier is verbonden met het (pijp)orgel, dat een mechanische kegellade en pneumatische registertractuur heeft.

De windvoorziening wordt gescheiden van het harmoniumgedeelte verzorgd door middel van een ventilator en balg met dubbele vouw.

De registers zijn net als die van het harmonium gedeeld op e'- f' : Kontrabass 16'^{**} - Gedackt 8'- Quintatön 8'- Gamba 8'(C-H afgeleid van de Quintatön) - Fugara 4' - Koppel II-I / Subkoppel II-I - Grand Jeu.

De Kontrabass 16' loopt van C-H en bestaat uit

12 Estève tongen v.v. kleine resonantiekamers. Dit register is toegevoegd om het “toongat”, dat ontstaat bij het gebruik van de Subkoppel, te verkleinen. Het register kan ook “normaal” gebruikt worden. Al het pijpwerk plus de Kontrabass bevinden zich in een zwelkast, die door middel van een kniehevel bediend wordt.

Uitdagingen voor wat betreft de stemming

Zoals wij weten verandert de toonhoogte van een doorslaande tong bij meer of minder winddruk en/of veranderende temperatuur niet of nauwelijks. De labiaalpijpen van het orgel reageren daarentegen wel op klimaatverschillen. Voor dit combinatie-instrument vraagt dat een ladesysteem, dat bijzonder stemvast is en waarvan het pijpwerk zo gemakkelijk mogelijk is bij te stemmen.

De firma heeft gekozen voor het mechanische kegelladesysteem met registercancellen.

In verband met de inbouwruimte zijn er geen wellenborden gebruikt, maar worden de kegels opgelicht door metalen hoeken die met elkaar verbonden zijn door middel van abstracten. Dit idee is overgenomen van E.F. Walcker, die dit toepaste in een klein salonorgel. Met dit systeem is een verfijnd toucher bereikt zonder veerweerstand.

Het pijpwerk moet vaker gestemd worden dan normaal. De gebruikelijke stemkrullen zouden eerder vermoeid raken met kans op breuk, daarom zijn de metalen pijpen voorzien van stemringen.

Klankcombinaties

Het instrument is bewust klein gehouden, desondanks zijn alle benodigde klankkleuren aanwezig. Uit het geheel zijn ontelbare klankcombinaties samen te stellen en alle kleuren zijn in fijne nuances weer te geven. Door middel van de subkoppel en de 16' uitbreiding kan het orgel ook in de 16' ligging van het harmonium gebruikt worden. Het resultaat is een ontelbare hoeveelheid aan klankkleuren in een beperkte ruimte.

Ingebruikname

Het orgelharmonium staat opgesteld in de Bartolomäuskirche in Tamm en is op 15 februari j.l. in gebruik genomen door Burkhard Pflomm, organist te Bietigheim-Bissingen met werken van Marco Enrico Bossi, Sigfrid Karg-Elert, Edward Elgar en César Franck.

De kast van het harmonium is nieuw gemaakt.

De registers zijn onder het klavier geplaatst en iedere tong heeft zijn eigen ventiel.

Beoordeling van de concertgever Burkhard Pflomm

“Het is een geniaal instrument, nog maar zelden had ik zo'n kleurenrijkdom “onder mijn vingers”! Het is een hele opgave om alle klankkleuren ten gehore te brengen. De vele handelingen die er bij komen kijken, maken de hulp van één of twee registranten onontbeerlijk. Het treden van de balgen vraagt des te meer aandacht, omdat het orgel vanzelf geluid geeft maar het harmonium niet. Je moet daardoor extra alert zijn en oppassen dat je de balgen niet gebruikt wanneer je alleen het orgel bespeelt, maar dat leert snel. Wanneer je maar even achter het instrument zit, raak je er zeker niet vertrouwd mee. Om de mogelijkheden echt uit te buiten moet je er veel tijd aan spenderen, maar het klankresultaat loont ruimschoots alle moeite.”

Meer informatie en foto's vindt u op www.orgelbau-lenter.de Met dank aan Markus Lenter voor aanvullende technische informatie en aan Burkhard Pflomm voor een reflectie op het gebruik van het instrument.

De balgen zijn gekopieerd aan de hand van oude restanten.

De kegels worden door de toetstructuur opgetild.

De kast in opbouw met de balgen van het orgel

Als de registercancellen onder druk staan en de kegels worden opgelicht, wordt de lucht via verboringen naar de pijpen geleid. De kegels zijn verwijderd en de pijpenstokken zijn nog niet aanwezig.

Het pijpwerk staat opgesteld.

De orgelkast in opbouw